

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИРОБНИЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Олена Юденкова,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри методики професійної освіти та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України

ORCID iD: [0000-0002-6914-5967](https://orcid.org/0000-0002-6914-5967)

e-mail: udenkova2017@gmail.com

Анотація. У статті обґрунтовано значущість проблеми формування готовності педагогічних працівників закладів професійної освіти до використання інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності. Представлено алгоритм дій педагогічних працівників щодо застосування методики впровадження інноваційних виробничих технологій у процес підготовки кваліфікованих робітників.

Ключові слова: заклади професійної (професійно-технічної) освіти, готовність, інноваційні виробничі технології.

Annotation. The article substantiates the significance of the problem of forming the readiness of pedagogical workers of vocational education institutions to use innovative production technologies in professional activities. The algorithm of actions of pedagogical workers regarding the application of the method of introducing innovative production technologies in the process of training qualified workers is presented.

Keywords: institutions of professional (vocational and technical) education, readiness, innovative production technologies.

Інноваційна діяльність педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації реформи професійної освіти і одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому. Це визначає ключові пріоритети роботи освітян у системі неперервної освіти.

Проблеми інноватики розглядають Л. Даниленко, Л. Карамушка, І. Корнілова, В. Сергієвський та ін. Готовність педагога до інноваційної діяльності останніми роками досліджують З. Абасов, В. Урусський, О. Біляковська, Т. Демиденко, І. Дичківська, О. Коберник, В. Сластьонін та ін.

Загальний інтерес до проблематики підготовки педагогічних працівників до інноваційної діяльності підвищений, однак, недостатньо дослідженими залишаються такі аспекти проблеми як готовність саме педагогічних працівників ЗП(ПТ)О до використання інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності. Професійна готовність у сучасних наукових дослідженнях розуміється як закономірний результат спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й

самовиховання. Її визначають як психічний, активно-дієвий стан особистості, складну якість, систему інтегрованих властивостей, що регулює професійну діяльність, забезпечує її ефективність. Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності.

Якщо говорити про інноваційну діяльність в системі професійної освіти, то її сутнісною характеристикою є вдосконалення чи оновлення освітньої практики шляхом створення, розповсюдження та освоєння нових ефективних способів і засобів досягнення встановлених цілей освіти – підготовки конкурентоздатного кваліфікованого робітника.

Метою даної статті є обґрунтування значущості проблеми формування готовності педагогічних працівників закладів професійної освіти до використання інноваційних виробничих технологій в професійній діяльності, а також узагальнення алгоритму дій педагогічних працівників за методикою реалізації інноваційних виробничих технологій в їх професійній діяльності.

Стратегія розвитку професійної (професійно-технічної) освіти (далі - П(ПТ)О) визначає її місце у суспільстві й економіці країни через формулювання місії та візії, основні стратегічні й операційні цілі та завдання щодо їх досягнення, механізм реалізації та моніторингу, очікувані результати та способи їх вимірювання. Реформування П(ПТ)О викликане посиленням глобальних викликів, які виникли перед світовою економікою на сьогодні, посиленням впливу глобального ринку праці й освітніх послуг, ризиків і загроз, які повстали перед економікою країни в останні роки, а найбільше – розвитком технологій нового покоління, загостренням демографічних і соціальних проблем тощо. В умовах науково-технічного прогресу в галузях економіки відбувається широке впровадження інноваційних виробничих технологій на основі інформатизації, інтеграції та оптимізації багатьох процесів, «цифрової революції» та запровадження енергоефективності, принципових змін техніки та технологій, а отже зростають вимоги до професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника. Досягнення нових цілей в освіті можливе тільки за умови активної участі та зацікавленості педагогічних працівників.

Сьогодні у багатьох державах світу активно відбувається переоцінка стратегії розвитку системи професійної освіти, її реформування з урахуванням глобалізаційних змін, економічних можливостей і традицій культур, пошук нових прогресивних форм реалізації професійної (професійно-технічної) освіти. У Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки визначено такі пріоритетні шляхи: реалізація в системі професійної (професійно-технічної) освіти нової децентралізованої моделі управління та фінансування, орієнтованої на результати; оновлення змісту і підвищення рівня якості професійної (професійно-технічної) освіти; розвиток партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; популяризація професійної (професійно-технічної) освіти; розбудова системи професійної орієнтації з метою залучення учнівської молоді та дорослого населення до навчання в системі професійної (професійно-технічної) освіти; підвищення мотивації

викладацького складу, залучення молодих кадрів до роботи в закладах професійної (професійно-технічної) освіти; нормативне забезпечення процедур для підтвердження результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти; реалізація програм міжнародної співпраці, академічної мобільності та обміну досвідом працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти [5].

Використання інноваційних виробничих технологій у професійній підготовці кваліфікованих робітників в ЗП(ПТ)О пов'язується з уведенням в освітнє середовище інноваційних концепцій, в основу яких покладаються цілісні моделі навчально-виховного і навчально-виробничого процесів (освітнього процесу), засновані на єдності законів, закономірностей та провідних принципів професійного навчання. Підготовку до професійно-виробничої діяльності слід розглядати з двох боків: як процес підготовки, тобто навчання і виховання учнів у ЗП(ПТ)О, й як результат підготовки, тобто готовність їх до професійної діяльності (рівень оволодіння учнями професійними знаннями, уміннями і навичками, формування в них професійно важливих якостей. Відповідно, провідною педагогічною проблемою в професійній освіті є і завжди буде виховання й розвиток зрілої, самодостатньої, самостійно активної особистості, яка має інтегровану здатність виконувати певну виробничу діяльність.

П(ПТ)О тісно взаємопов'язана з економічним життям суспільства, яке змінюється у конкретних історичних умовах і має враховувати глибинні якісні зміни у життєдіяльності різних соціальних систем на основі їх органічних взаємозв'язків і взаємовпливів, а зміст освіти завжди буде визначатись вимогами економіки. У Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [1], професійна (професійно-технічна) освіта – комплекс педагогічних і організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, вміннями й навичками в обраній ними сфері професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Кваліфіковані робітники, яких готують до професійної діяльності саме в ЗП(ПТ)О мають відповідати вимогам ринку праці ця вимога стає основним критерієм оновлення навчально-виробничого, виховного процесу.

Закон України «Про освіту» [2] визначає такі базові терміни та їх визначення, що безпосередньо пов'язані з результатами навчання:

- кваліфікація - визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання);

- компетентність - динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О повинні вміти здійснювати теоретичний аналіз проблеми використання у змісті професійної освіти інноваційних виробничих технологій; з'ясовувати історичні етапи розвитку

профільної професійної освіти в залежності від періодів розвитку економіки та техніко-технологічного способу виробництва галузі; визначити реальний стан і залежність змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників від ступеню використання у виробництво нової техніки, матеріалів і технологій.

Динамічні зміни у виробничих технологіях, техніці, обладнанні, на думку вчених, потребують постійного оновлення знань, підвищення професійної майстерності, використання інноваційних педагогічних технологій у системі професійної освіти, оскільки за цих умов зростає роль самоосвіти як майбутніх кваліфікованих робітників, так і педагогів професійної школи. Педагогічний працівник ЗП(ПТ)О має знати як закони виробництва, так і закони педагогіки.

Науковці розглядають готовність особистості до діяльності перш за все в її здатності до організації, виконання і регулювання своєї діяльності. Крім того, готовність до діяльності зумовлюється багатьма факторами, найважливішим з яких є система методів і цілей, наявність професійних знань і вмінь, безпосереднє включення особистості в діяльність, у процесі якої найбільш активно формуються потреби, інтереси і мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь. Поелементний склад готовності до професійної діяльності включає в себе: мотиваційний компонент як сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням педагогічної діяльності; когнітивний компонент, пов'язаний з пізнавальною сферою людини. Він являє собою сукупність знань, необхідних для продуктивної педагогічної діяльності; операційний компонент – сукупність вмінь та навичок практичного вирішення завдань у процесі педагогічної діяльності; особистісний компонент, тобто сукупність особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності. Готовність педагога до інноваційної діяльності – це складне інтегративне новоутворення особистості, суть якого складають взаємодія мотиваційно-орієнтаційного, змістовно-операційного і оцінно-рефлексивного компонентів [7, с. 15].

У зв'язку з цим, під час розроблення освітніх програм на компетентнісній основі педагогічні працівники ЗП(ПТ)О мають ставити за мету - формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до використання інноваційних виробничих технологій у майбутній професійній діяльності, формування компетентностей з природничих наук, техніки і технологій, екологічної компетентності та розвиток інших ключових компетентностей. Робимо припущення, що без оновлення змісту підготовки кваліфікованих робітників шляхом впровадження в структуру робочих навчальних планів вибіркового курсів («Інноваційні виробничі технології галузі») і створення відповідних педагогічних умов реалізації цих інноваційних виробничих технологій якість підготовки кваліфікованих робітників відповідно до вимог ринку праці буде неефективною.

Перед Україною та її системою освіти, зокрема П(ПТ)О стоять цивілізаційні виклики, які полягають у трансформації суспільства, освітньої системи, головним завданням яких стає якість наданих освітніх послуг і, перш за все, у напрямку задоволення запитів суспільства і економіки на майбутніх

кваліфікованих робітників готових до використання інноваційних виробничих технологій в професійній діяльності. Вимоги до робітників ближнього майбутнього, на думку дослідників, полягають у наступному: уміння працювати в умовах великих об'ємів інформації, запаралелення інформаційних процесів, здатність до їх обробки та виділення необхідної інформації, критичне мислення; уміння працювати та керувати технічними пристроями різної складності, складними автоматизованими комплексами, володіння цифровими навичками; навички міжгалузевої комунікації (розуміння технологій, процесів і їх динаміки в різних суміжних і несуміжних галузях); уміння управляти проектами і процесами з використанням цифрових технологій; багатомовність і мультикультурність (вільне володіння англійською та знання другої мови, розуміння національного і культурного контексту країн-партнерів, розуміння специфіки роботи в галузях в інших країнах); комунікативність (уміння працювати в колективі, групі та з окремими людьми), організаторські здібності, лідерські риси; робота в режимі високої невизначеності і швидкої зміни умов завдань (оцінювати можливі ризики, швидко приймати рішення, реагувати на зміну умов роботи, розподіляти ресурси і управляти своїм часом), стресостійкість; системне (вміння визначати складні системи і працювати з ними) та логічне мислення; здатність до ініціативності, творчості, креативності, наявність розвиненого естетичного смаку; екологічна культура (врахування цивілізаційних тенденцій до раціонального природокористування та енергозбереження), соціальна відповідальність.

Зміни в організації навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О у цьому контексті стають неминучими, тому, вже сьогодні потрібна трансформація освітнього процесу, а саме створення педагогічних умов впровадження інноваційних виробничих технологій у процес підготовки кваліфікованих робітників, їх адаптація до вимог суспільства, наукової та виробничої галузей. У цьому напрямі ми вбачаємо подальше підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Готовність педагогічного працівника ЗП(ПТ)О до використання інноваційних виробничих технологій у процесі викладання визначається саме об'єднанням у структурі професійно-педагогічної діяльності нормативної та ініціативної діяльності на основі інтегративного підходу. Така готовність формується на підставі принципів інтеграції: самореалізація особистості в професії, погодження професійних і особистісних цінностей, креативності, творчої взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу, вирішуються усі протиріччя в характері навчальної діяльності між нормативною та інноваційною діяльністю, які природньо існують, відповідно до законів діалектики.

Основою використання інноваційних виробничих технологій у підготовці кваліфікованих робітників має стати усвідомлення кожним педагогічним працівником організаційного змісту поняття «використання інноваційних виробничих технологій». Інакше кажучи, кожен особисто має уявляти, які дії необхідно застосовувати, щоб системно вивчати та аналізувати

виробничі інновації у виробничому середовищі галузевих підприємств з метою їх відтворення у змісті підготовки майбутніх фахівців.

Для ефективного формування готовності педагогічних працівників до використання інноваційних виробничих технологій у процесі викладання, в першу чергу, кожному з них, потрібно знати зміст своєї професійної діяльності, її структуру, типи та рівні. Це знання дозволить викладачам виявити перешкоди та визначити шляхи удосконалення своєї майстерності. Стаючи на шлях удосконалення, кожен педагогічний працівник має здійснити свою самодіагностику, чітко побачити у своїй діяльності ціль, мотиви, обов'язок, вимоги, перспективи. Одним із шляхів удосконалення педагогічної майстерності є реалізація індивідуальної форми методичної роботи, формами якої є: наставництво, консультації, самоосвіта, стажування тощо.

Відповідно до Положення про методичну роботу в ЗП(ПТ)О, кожен педагогічний працівник має займатись самоосвітою. Самоосвіта педагогічних працівників включає підвищення рівня знань за фахом, загальної та професійної культури, вивчення передового педагогічного та виробничого досвіду, участь у науковій роботі, проведення відкритих уроків тощо.

Самоосвіта є обов'язковим елементом розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, які вільно обирають форми, методи і засоби навчання. Науковцями доведено, що саме бажання самоосвіти, самовдосконалення є рушійною силою процесу пізнання й інтелектуального розвитку особистості [3, с. 99]. Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О мають володіти методикою формування власних методичних знань, у тому числі й про інноваційні виробничі технології. Методичні знання відносяться до тієї різновидності наукових знань, які не народжуються самостійно, а з'являються в рамках якоїсь теорії і функціонують, обслуговуючи її. Саме за її допомогою вирішується завдання єдності теорії з практикою та впровадження інноваційних ідей у життя. Методики професійного навчання виводяться із дидактики.

Аналіз досвіду педагогів-новаторів В. Шаталова, Ш. Амонашвілі, І. Волкова та інших доводить, ефективність навчального процесу залежить саме від модернізації методичних знань. Отже, формування готовності педагогічних працівників до використання інноваційних виробничих технологій у процесі викладання має забезпечуватись формуванням індивідуальних педагогічних (методичних) систем навчання. Будь-який інноваційний продукт педагог реалізує індивідуально та специфічно. Саме на цій підставі, реалізація зазначеної вище педагогічної умови можлива при системному підвищенні кваліфікації методичної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Методика використання педагогічними працівниками інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності складається з таких кроків, які взаємопов'язані логічною послідовністю і сукупністю педагогічної оцінки результатів навченості. Розглянемо детальніше ці кроки:

- Обґрунтування необхідності впровадження інноваційних виробничих технологій у підготовку кваліфікованих робітників конкретної професії

ЗП(ПТ)О. Цей крок методики передбачає проектування необхідності впровадження інноваційних виробничих технологій у підготовку кваліфікованих робітників з конкретної професії в умовах конкретного ЗП(ПТ)О. Разом із тим, керівник ЗП(ПТ)О може здійснити вплив на зміни окремих елементів системи, організаційних структур, змісту, технологій освіти відповідно від наявних політичних чи економічних, соціальних аспектів надання освітніх послуг в регіоні. Вивчається та аналізується сучасний стан функціонування об'єкта змін, ресурсні можливості його забезпечення.

- Прийняття рішення щодо впровадження інноваційних виробничих технологій в підготовку кваліфікованих робітників конкретної професії ЗП(ПТ)О на засіданнях відповідної методичної комісії та педагогічної ради. Відповідна методична комісія, яка буде впроваджувати інноваційні виробничі технології у підготовку фахівців з конкретної професії обґрунтовує на основі отриманих даних (результатів міні-маркетингового дослідження підприємства замовника-кадрів) рішення про нововведення в процес підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. На цьому етапі обґрунтовуються і затверджуються рішенням педагогічної ради ЗП(ПТ)О педагогічні умови впровадження інноваційних виробничих технологій та проєкт моделі її впровадження.

- Впровадження інноваційних виробничих технологій у підготовку кваліфікованих робітників через послідовність компонентів відповідної моделі: цільовий, педагогічні умови, суб'єктний, змістовий, процесуально-операційний, контрольний-оцінний, результативний.

- Відстеження процесу реалізації методики забезпечення використання інноваційних виробничих технологій у підготовці кваліфікованих робітників. На цьому етапі здійснюється обстеження наявних методів навчання, організаційних форм навчання та відповідних засобів навчання (процесуально-операційний) компонент. Результатом цього етапу є сформована готовність учнів ЗП(ПТ)О до використання інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності. Контроль готовності здійснюється на основі критеріїв: мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, рефлексивного.

- Аналіз, контроль і оцінювання процесу впровадження інноваційних виробничих технологій в підготовку кваліфікованих робітників забезпечується за конкретною професією. Це надзвичайно місткий етап, як за смисловим, так і за змістовними навантаженнями. На основі детального аналізу всіх процесів впровадження інноваційних виробничих технологій в підготовку кваліфікованих робітників здійснюється безпосередній контроль за їх впровадженням та оцінюються рішенням педагогічної ради результати такого впровадження. Визначаються тенденції змін процесу, за потреби формуються рекомендації з його корегування від роботодавців. Здійснюється прийняття рішення про продовження впровадження інноваційних виробничих технологій в підготовку кваліфікованих робітників.

Успішність впровадження інноваційних виробничих технологій в підготовку кваліфікованих робітників передбачає усвідомлення педагогічними працівниками ЗП(ПТ)О системного підвищення кваліфікації,

вивчення змін стану виробництва (техніки, технології, матеріали, рішення тощо), тобто готовність педагогічних працівників до використання інноваційних виробничих технологій у педагогічній діяльності. Кожен крок реалізації методики використання інноваційних виробничих технологій у підготовці кваліфікованих робітників має знаходитися під постійним моніторингом і контролем із боку керівництва ЗП(ПТ)О та обов'язково роботодавців.

Висновок. Таким чином, формування готовності в педагогічних працівників щодо використання інноваційних виробничих технологій в професійній діяльності дасть змогу ЗП(ПТ)О підвищити свою престижність серед роботодавців, якість і ефективність освітнього процесу та сформувати у випускників сучасні навички. Відповідно до цього, завдання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О полягає у тому, щоб системно підвищувати свою професійно-педагогічну компетентність і бути готовими до системного впровадження інноваційних виробничих технологій в підготовку кваліфікованих робітників. При цьому, особливе значення відводиться саме процесу інноваційних перетворень в ЗП(ПТ)О, тобто розробленню та реалізації ініціатив по зміні якості, форм, методів, принципів організації освітнього процесу з підготовки кваліфікованих робітників.

Список джерел:

1. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (із змінами та доповненнями). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>

2. Закон України «Про освіту» Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Ігнатова О.М. (2008) Формування в майбутніх педагогів умінь роботи з іншомовною літературою засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. О.М. Ігнатова, Вінниця, 218 с.

4. «Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р. Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80>

5. Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки визначено такі пріоритетні шляхи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1619-р.). Взято з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text>

6. «План заходів на 2020-2027 роки щодо впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічного) освіти» Сучасна професійна (професійно-технічна) освіту на період до 2027 року», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2020 № 508-р. Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/508-2020-%D1%80>

7. Уруський В. І. (2005) Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: Методичний посібник. В. І. Уруський, Тернопіль: ТОКІППО, 96 с.